

Patrimoni Etnològic de Catalunya), i, finalment, l'avaluació de les possibilitats de selecció i/o d'indexació de fragments de les entrevistes que ofereix la base de dades.

El programa ens ha permès, en primer lloc, conservar en millors condicions la informació continguda en les entrevistes: ara disposem d'un suport sonor digital, que, a més a més és més apte per a la difusió actual dels seus continguts; en segon lloc, documentar de manera acurada les dades de caire temàtic, geogràfic, biogràfic, etc. d'una part del fons sonor no editat del Museu, i, pel que fa al tercer objectiu, que farà possible la difusió pública entre els usuaris i els visitants del Museu d'una part del fons oral inèdit del Museu, el programa permetrà seleccionar i vincular fragments orals als continguts museogràfics que incorporarà l'espai multimèdia vinculat a l'exposició "L'Ebre, camí d'aigua". Així, les pròpies veus d'alguns dels homes i les dones ebrencs entrevistats esdevindran, juntament amb el propi riu, protagonistes destacades per a explicar com un riu tan important com l'Ebre ha caracteritzat el paisatge del sud de Catalunya i ha donat singularitat històrica al seu territori i la seva població.

Inventari i documentació del patrimoni educatiu de les escoles de la comarca d'Osona. El CEIP El Roure Gros de Santa Eulàlia de Riuprimer

Eulàlia Collelldemont i Jacint Torrents

Grup de Recerca Educativa – Universitat de Vic

Recentment, diferents estudis s'han orientat a recuperar la memòria educativa del nostre entorn i han creat una consciència cada cop més creixent sobre la importància de saber quines eren i són les històries quotidianes a les aules escolars i com s'ha anat conformant la cultura escolar. Una cultura que, recordem, neix fruit de la imbricació de sistemes legislatius que oficialitzen una determinada concepció de les formes de vida i la comprensió particular que ofereix cada entorn i cada centre. No en va, resseguir les traces dels objectes, els documents i les veus ens dona eines, doncs, per a conèixer com s'esdevenia aquest procés tan estès – l'escolarització és probablement un dels fenòmens més generalitzats– i, alhora, tan particular –per a cada zona, per a cada persona, l'escolarització ha esdevingut un fet propi.

Justament, intentar comprendre l'evolució de l'educació en el nostre entorn és l'objectiu del grup de treball del Museu Universitari Virtual de Pedagogia (MUVIP). Un projecte museístic

que va emergir a l'entorn del patrimoni educatiu fruit de les recerques elaborades en el si del Grup de Recerca Educativa de la Universitat de Vic (GREUV) de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic. Entre aquestes recerques s'ubiquen els treballs de documentació i inventari del patrimoni educatiu de les escoles de la comarca d'Osona, projecte que emmarca la recerca que aquí presentem, finançat pel programa IPEC 2006-2007.

Què és, però, el patrimoni educatiu? I com entenem que ha de ser la recerca al seu entorn?

Podem considerar que el patrimoni educatiu i pedagògic és, en essència, un patrimoni etnològic que es constitueix des de la reconstrucció etnogràfica dels [...] "registres de la cultura empíricopràctica que han construït els docents en l'exercici de la seva professió" (ESCOLANO, 2002: 31). Més concretament, el patrimoni educatiu ens remet a les dinàmiques culturals de les comunitats a través de la concre-

ció de la cultura educativa i pedagògica (ZIGLIO, 1999). La inclusió de petites mostres d'allò esdevingut en l'educació presents en molts museus etnogràfics de memòria local o regional són indicatius d'aquesta proximitat entre les històries de les societats, les històries culturals i la història educativa.

El registre dels objectes i del patrimoni immaterial tenen el poder, doncs, de simbolitzar i exposar les dinàmiques culturals i socials d'aquest entorn que ocupa una part important de la vida en la infància. En aquest sentit, "tots els objectes construïts per la mà de l'home o utilitzats per ell, els seus vestits, els seus utensilis, els seus instruments de treball i distracció, les seves obres d'art o d'artesanía, les seves cançons, les seves veus, els seus signes i símbols que aprecia, la manera d'ordenar l'espai i transformar el paisatge, la forma de les seves cases i els seus jardins, els plànols de les seves ciutats, etc. Tot això proporciona a les ciències socials uns documents fonamentals" (AGUIRRE, 1995:165). D'aquesta afirmació s'extreu que podem veure de quina manera els objectes, els documents i les veus són concebuts com a textos culturals que es posen a disposició de la societat per ser llegits i difosos.

Tanmateix, la difusió d'aquest patrimoni només és possible quan els béns estan degudament documentats atès que per "recordar productivament" no n'hi ha prou amb la preservació material dels béns culturals. La funció de conservació dels museus ha d'apli-

Vista en perspectiva del projector japonès Goto utilitzat en el planetari de l'escola.

car-se també –i sobretot– als coneixements que ha anat generant l'existència del vestigi: el coneixement que es va manifestar en el seu engendrament com a objecte cultural (material o immaterial); el coneixement i significats associats als diferents usos funcionals als quals pugui haver estat subjecte durant la seva vida 'útil'; el coneixement que el va identificar com a 'vestigi', i els coneixements i significats que pot haver anat generant la seva existència camaleònica i polisèmica com a peça patrimonial (testimoni, objecte de representació, icona mediàtica, ruïna...)" (INIESTA, 2006:48).

Posar en el centre de l'atenció la cultura educativa implica, per tant, donar rellevància a la mirada etnogràfica sobre els elements que constitueixen el conjunt obert del patrimoni educa-

tiu. Qualsevol element, sigui un objecte material, un bé immoble, un document o un bé immaterial, és interpellat des de la comprensió que ens pot oferir sobre el context de la cultura que l'ha generat i sobre els processos de producció i d'ús que van determinar certes construccions pedagògiques, didàctiques o educatives. L'element esdevé, així, text de referència i concretament, en la nostra àrea, esdevé un text de caràcter tècnic ja que una de les principals característiques és la corresponent a ser resultat dels treballs d'acció i reflexió de les pràctiques educatives (HERNÁNDEZ, 2003).

Aquesta concepció significa, així mateix, que els enclavaments reals del patrimoni educatiu són els coneixements que exposen els objectes, procés que implica diferents fases d'aproximació al bé,

Mostra de les mones de Pasqua fetes pels nens com a taller del curs 1998-99.

entre les quals destaquen les següents:

- a)** L'accés als béns i a la seva possibilitat de manifestar-se
- b)** Els treballs d'estudi, investigació i documentació sobre els béns
- c)** La inclusió dels béns en seqüències narratives patrimonials

Al cap i a la fi, per poder produir, reconstruir o, també, representar el conjunt del patrimoni educatiu és necessari accedir als elements concrets que el constitueixen i seleccionar-los (COLLEL-DEMONT i TORRENTS, 2007). Objectes que deriven del món real, del món sintètic o del món utòpic conformen, a partir dels seus entrecruaments, la composició del lloc de la memòria. Una cartera, amb una agenda escolar en què s'observa l'emblema de l'escola, ens pot traslladar a una realitat viscuda per un nen o una nena. Però perquè el trasllat es produeixi és necessari deixar parlar els elements, tot mantenint un equilibri entre les claus d'interpretació pedagògica ja establertes i el fet de deixar-se dir

novament pels béns patrimonials. La forma de la cartera amb la seva corresponent agenda, doncs, ens invita a pensar en la difusió de l'escolarització, l'escàs ressò real en el nostre entorn de l'higienisme escolar que repudiava l'ús de carteres pesants i la implantació de les tècniques racionalistes d'ordenació de l'espai i el temps escolar. També ens fa pensar, però, en la memòria d'aquell infant que va anotar les seves inquietuds, els seus somnis, o que va utilitzar una i tantes vegades la cartera com a pal de porteria en els seus jocs de pilota.

Concretant el procés d'estudi, s'inicia amb el registre sistemàtic dels béns per estudiar i es procedeix al seu inventari i documentació, integrant en el procés la digitalització del bé a fi de permetre-hi un nou accés amb detall. És un recorregut que comença amb la troballa de l'objecte o la paraula, segueix amb el dubte que aquest objecte o paraula desperta i prossegueix amb la recreació d'un marc de

record que ens indueix a relatar una història d'afirmació o contrast del saber històric (ABREU, 2005). En aquest sentit, els treballs de recerca del patrimoni educatiu es proposen una activitat de "provocador-expectant". Treure de sota les escales, de les golfes o d'altres llocs amagats els documents i els objectes del passat de l'escola i identificar-los a fi de crear seqüències patrimonials és, doncs, un dels reptes que tot investigador o investigadora en aquesta àrea es planteja (MORGARRO, 2006:73).

Una vegada identificats els elements, segueixen les activitats pròpiament classificades com a documentació i interpretació dels béns, que són aquelles que donaran lloc a la construcció del coneixement derivat. Però el fet de saber de la importància donada als coneixements desenvolupats a partir de les comparatives entre els elements del patrimoni educatiu requereix, insistim, concebre els béns patrimonials com el llegat de la memòria educativa esdevinguda. Pupitres, carteres, jocs, quaderns, làmines, diaris de mestres, relats narrats o il·lustrats, documents institucionals, campanes, maquetes o, fins i tot, edificis s'han de pensar com els utensilis que van crear una determinada cultura escolar. Uns utensilis que si són importants de preservar és justament per la seva capacitat de traslladar-nos a unes realitzacions i projeccions que van tenir lloc en funció d'una cultura educativa concreta.

Conservar la memòria tècnica dels béns patrimonials és, doncs, fonamental per comprendre allò

que s'esdevingué i poder-ne copiar les evolucions que ha anat experimentant.

Procés de realització de la recerca

La recerca que aquí presentem s'ha estructurat, en coherència amb el que s'ha dit, a partir del següent procés d'acció:

La primera fase ha consistit en localitzar a la comarca les escoles dipositàries de patrimoni educatiu i que han mostrat més voluntat de posar-lo en valor. Entre les diferents possibilitats s'ha seleccionat el CEIP El Roure Gros tant per la seva trajectòria singular com per ser mostra representativa d'aquelles escoles que han combinat innovació i tradició.

Amb la col·laboració dels mestres, l'equip de treball va anar localitzant, definint i diferenciant els objectes per inventariar, identificant-los amb un nom i classificant-los tipològicament.

Ateses les particularitats de la nostra recerca, la fitxa model de l'IPEC de béns mobles es va adaptar en dues fitxes per tal de registrar de manera diferenciada i més precisa béns mobles i béns documentals. Per altra banda, es van afegir camps específics per a la identificació del patrimoni amb l'objectiu de facilitar una posterior museïtzació dels elements. Tota fitxa està complementada amb una fotografia que permet un accés al detall i a escala del bé patrimonial. Cal assenyalar que totes les fotografies o escanejats s'han realitzat en format digital a fi de facilitar-ne una posterior difusió.

Una vegada finalitzat l'inventari i la documentació dels béns, s'ha optat per fer un retorn a l'escola, tot donant a conèixer tant la importació de la conservació de la memòria educativa com les formes utilitzades per a fer-ho.

Elements que s'han estudiat en la recerca

Concretament, la tipificació dels materials inventariats en aquest centre ha donat lloc als següents camps:

Béns mobles:

Material didàctic (vint/seixanta fitxes)

Material científic (cinc/seixanta fitxes)

Material escolar (nou/seixanta fitxes)

Mobiliari escolar (quatre/seixanta fitxes)

Eina d'ús escolar (quatre/seixanta fitxes)

Producció d'infants (atorze/seixanta fitxes)

Joc (quatre/seixanta fitxes)

Els béns mobles es reparteixen en les següents àrees temàtiques: (vegeu esquema 1)

Béns documentals:

*Administració educativa (trenta/cent dues fitxes)

Esquema 1

Material didàctic	Ciències del medi natural
	Matemàtiques
	Geografia
	Astronomia
	Geografia
	Ciències del medi social
	Altres
Material escolar	Ciències del medi natural
	Matemàtiques
	Astronomia
	Altres
Mobiliari escolar	Diversos
Eina d'ús escolar	Àrea de coneixement de matemàtiques
	Àrea de coneixement genèrica
Producció d'infants	Ciències del medi natural
	Matemàtiques
	Manualitats
	Projecte
Joc	Diversos

- *Centres educatius (vint-i-quatre/cent dues fitxes)
- *Comunitat educativa (vint-i-tres/cent dues fitxes)

- *Documents didàctics (vint-i-cinc/cent dues fitxes)
- Els béns documentals es concreten en les següents àrees temàtiques: (vegeu esquema 2)

Esquema 2

Administració educativa	Traspàs competències a la Generalitat educativa
	Mapa escolar
	Serveis
	Serveis educació especial
	Serveis inspecció
	Normatives sanitàries
Centre educatiu	Creació unitats escolars
	Clausura escola privada
	Adscripció centre
	Projecte educatiu: escola catalana
	Projecte educatiu: pla de treball
	Materials i infraestructures escolars
	Materials i infraestructures escolars: espai
	Materials i infraestructures escolars: temps
	Economia escola
Comunitat educativa	Organs directius: nomenament direcció
	Organs directius: consell de direcció
	Organs directius: consell escolar
	Organs directius: claustre
	Mestres: composició
	Mestres: drets laborals
	Pares: assemblea
	Cens
	Matrícula
	Alumnes: cartilles escolaritat i certificats
Documents didàctics	Projecte d'innovació
	Projectes centre d'interès
	Normatives llibres de text
	Exàmens
	Avaluacions

BIBLIOGRAFIA

ABREU, M.J. "Apontamentos para uma metodologia em cultura material escolar", a *Pro-Posições*, 2005. V. 16. N. 1, pàg. 145-164.

AGUIRRE, A. (ed.). *Etnografia. Metodologia cualitativa en la investigación sociocultural*. Barcelona: Editorial Boixareu Universitaria-Marcombo, 1995.

ALEXANDRE-BIDON, D., COM-PÈRE, M.M., GAULUPEAU, Y., VERGER, J., BODÉ, G., FERTÉ, P., MARCHAND, P. *Le Patrimoine de l'éducation nationale*. Charenton-le-Pont: Flohic Éd, 1999.

COLLELLEDMONT, E., TORRENTS, J. "Activar el patrimoni educatiu: de la memòria a la identitat pedagògica", a *Educació i història. Revista d'història de l'educació*, 2007. N. 9-10, pàg. 368-381.

ESCOLANO, A. (ed.). *La cultura material de la escuela. En el centenario de la Junta para la Ampliación de Estudios 1907-2007*. Berlanga de Duero: CEINCE, 2007.

ESCOLANO, A. "Memoria de la educación y cultura de la escuela", a ESCOLANO, A., HERNÁNDEZ, J.M. (coord.). *La memoria y el deseo. Cultura de la escuela y educación deseada*. Valencia: Tirant lo Blanc, 2002, pàg. 19-42.

INIESTA, M. "Àgors Glocals. Museus per a la mediació: història, identitats i perplexitats.", *Revista Catalana de Museologia. Mnemòsine*, 2006. N. 3, pàg. 35-50.

LAWN, M., GROSVENOR, I. "When in doubt, preserve': exploring the traces of the teaching and material culture in English schools", a *History of Education*, 2001. V. 30. N. 2, pàg. 117-127.

LOURO FELGUEIRAS, M. "Materialidade da cultura escolar. A importância da museologia na conservação da herança educativa", a *Pro-Posições*, 2005. V. 16. N. 1, pàg. 87-102.

MOGARRO, M.J. "Arquitos e Educação: a Construção da Memória Educativa", a *Sísifo, Revista de Ciências da Educação*, 2006. N. 1, pàg. 71-84.

YANES, C. "Pedagogical Museums and the Safeguarding of an Intangible Educational Heritage. Didactic Practices and Possibilities", a *Journal of Research in Teacher Education*, 2007. V. 14. N. 4, pàg. 67-80.

ZIGLIO, C. "Come nasce una Facoltà di Scienze dell'Educazione in Mozambico", a *Studium Educationis*, 1999. N. 1, pàg. 168-171.